

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL
NÚMERO 34 / SEGONA ÈPOCA / DESEMBRE DE 1994

**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 34

Segona època, desembre de 1994

Edita: Consell Insular de Mallorca,
Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat
General Riera 67
07010 Palma
Tel.: (971) 76 07 62
Fax: (971) 76 19 52

Portada: *"Hoy pago yo"*
de Dionís Bennassar

Paginació: Ferran Sintès. 43 87 72
Impressió: Planogràfica Balear, S.L. 60 48 32
Dip. Legal PM 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament
l'opinió dels seus autors.

ESTUDI SOBRE LES NECESSITATS I QUALITAT DE VIDA DE LA GENT GRAN D'ALCÚDIA

Antònia Cabanelles
Diplomada en Treball Social
Francesca Cerdà
Assistent Social

INTRODUCCIÓ

S'ha d'assenyalar que de 1987 ençà la situació de la població de més de 65 anys i molt especialment la població d'edat més avançada ha evolucionat a tota Espanya i en general a totes les societats.

La disminució del nombre de naixements i el progressiu increment del nombre de vells lligat a l'augment de l'esperança de vida preveu que la població de majors de 65 anys representarà més del 20% de la població espanyola l'any 2.000.

Des d'una perspectiva demogràfica, l'illa de Mallorca presenta un percentatge superior al 10% de població major de 65 anys.

En el cas d'Alcúdia, aquest procés d'envelliment no és tan pronunciat, encara que el nombre de vells representa quasi un 10% de la població (exactament representa el 9,8% d'una població de 9.352 habitants). Per tant, ens trobam amb una estructura de població jove amb una dinàmica de població expansiva i amb una taxa d'envelliment del 40,5%, cosa que vol dir que hi ha poc més de 40 persones d'edat igual o superior a 65 anys per cada 100 infants d'edat de 15 i menys anys.

El municipi d'Alcúdia ha crescut de manera important aquests darrers anys perquè s'hi ha establert un nombre elevat d'immigrants dedicats a la construcció i al turisme; aquest fenomen provoca substancialment modificacions en el comportament socio-demogràfic tradicional detectables a partir dels següents indicadors

1. Augment considerable de la natalitat. La immigració està formada, majoritàriament, per població entre 20 i 35 anys que en gran part prové del Sud de l'Estat, de Comunitats amb índex de natalitat elevats.

2. Significatiu rejuveniment de la població. El grup de menors de 15 anys ha passat a representar aproximadament el 21,5% del total de la població.
3. Volum més significatiu de necessitats socials lligades a problemàtiques familiars molt diverses, infància i persones majors. Aquest darrer grup té un caràcter especialment significatiu per la seva situació social.

Malgrat que les dades són molt esperançadores pel futur demogràfic del municipi d'Alcúdia, això no ens eximeix de la responsabilitat de planificar i organitzar les necessitats socials i la qualitat de vida del sector de gent vella. Per organitzar i planificar aquest sector de la població, ens manca un coneixement exhaustiu de la realitat i capacitat per adequar els recursos de què disposem a les necessitats que s'han de satisfer.

El treball es basa en la recollida de dades mitjançant entrevistes individualitzades a aquest sector de gent vella al municipi d'Alcúdia, per a conèixer les necessitats socials en què es troba.

És important assenyalar la multidimensionalitat i complexitat de la noció de necessitat, ja que si intentam mesurar aquesta noció mitjançant indicadors, hem de tenir en compte una aproximació àmplia i la presència de diferents factors.

S'ha de garantir a les persones velles el dret de poder-se quedar a casa mentre ho desitgin i sigui possible, mitjançant el suport dels recursos i serveis socials, com és ara, el servei d'ajuda a domicili; així mateix s'ha de garantir un allotjament alternatiu, com són les residències.

El departament de Benestar Social de l'Ajuntament d'Alcúdia ofereix a les persones majors o discapacitats un programa que té com a objectiu facilitar-los, mitjançant els recursos tècnics, el poder romandre en el seu domicili i el seu entorn sempre que això sigui possible. Aquest projecte és el **Servei d'ajuda a domicili** que es defineix com un servei públic de caràcter comunitari que té com a finalitat la intervenció amb persones a famílies per donar suport i contribuir al seu benestar físic, social i afectiu en el seu medi ambient

Les persones amb limitacions en la seva autonomia vénen derivades generalment per una malaltia, discapacitat o envelliment. Aquest servei atén una mitjana de 20 casos per any i funciona en el nostre municipi des de l'any 1988.

Així mateix, no es cobreix la totalitat de demandes i necessitats expresades per aquest sector de gent vella.

Els gerontòlegs apunten que la situació més desitjable per tal de garantir la major qualitat de vida del vell és la seva permanència dins la llar i prop de l'entorn que li és familiar.

No sempre ha estat possible que es donàs aquesta situació: la incorporació de la dona al treball, els canvis de valors en les famílies, la gent que viu sola, l'increment del nivell de vida lligat a les baixes pensions, la manca de salut, etc., fa que l'única sortida a la qual poden optar els vells per tal d'assegurar el seu benestar sigui l'ingrés a una residència.

L'objectiu principal de l'estudi és el coneixement de la situació socio-demogràfica i el grau de necessitat de la població major de 65 anys d'Alcúdia l'any 1994.

CARACTERITZACIÓ SÒCIO-DEMOGRÀFICA

A l'hora d'elegir les persones de més de 65 anys per fer l'estudi, ens trobam amb una arbitrarietat: per una part no hi ha cap fenomen, des del punt de vista sociològic o psicològic, que marqui una ruptura entre l'adult madur i el vell, però per altra part sí que hi ha un fet laboral, la jubilació obligatòria als 65 anys, que té conseqüències psicològiques i sociològiques importants.

La taxa d'envelliment consisteix a dividir la població de 65 i més anys, per la de menys de 15. Simplificant, es pot dir que la taxa d'envelliment ve donada pel nombre de persones majors de 65 anys per cada 100 nins.

Aquesta taxa a Mallorca (part forana) té una mitjana de 88,16%. El municipi d'Alcúdia té una taxa molt reduïda, 40,5%, respecte a altres pobles com Estellencs, 300%, o Montuiri, 202,37%.

Per tant, el tipus de problemàtiques més pronunciades en els municipis amb taxes reduïdes són referents a famílies o menors; pel contrari, la problemàtica dels municipis amb taxes molt elevades sorgeix en el grup dels vells.

Alcúdia es considera un dels municipis menys envellits de tota l'illa de Mallorca.

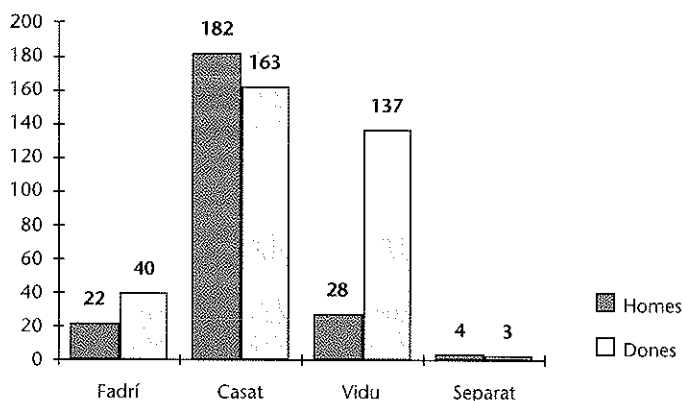
ALGUNS ASPECTES RELAVANTS RESULTAT DE L'ESTUDI

Estat civil

L'estat civil va en proporció a l'edat i el sexe; una major proporció de vídues, un 38,27% per 11,20% d'homes, dona un resultat de 4,9 dones per cada vidu.

Aquesta comparança s'igual a les investigacions realitzades a Europa (Kart, 1981), que assenyalen que la majoria de dones velles són vídues, amb un ratio d'1 home/5 dones. També podem dir que hi ha quasi la meitat de dones fadrines que d'homes.

El fet que el resultat de la taula indiqui que la viduïtat i fadrineria són els estats més freqüents entre els vells, pressuposa una manca de lligams familiars fermes.

Situació laboral anterior

Amb les dades obtingudes per l'estudi de població de persones majors de 65 anys realitzat a Alcúdia durant el 1994, es poden comprovar els estats d'ocupació laboral de les dones i els homes que nasqueren poc després de principis de segle.

A la taula representativa de percentatges veim que el 0,40% d'homes es dedicaven a treballar per compte propi i tenien personal al seu càrrec, i les dones ho feien en un 0,28%.

Aquests treballadors eren gairebé mestres d'obres o persones que disposaven de gent per a realitzar feines diverses, com fusters i ferrers, encara que aquests menestrals solien mantenir el negoci a nivell familiar.

Un 6,00% d'homes i un 3,07% de dones es dedicaven a treballar pel seu compte. Les dones d'aquest sector es dedicaven al petit comerç -en aquell temps abundaven les petites botigues que normalment eren regides per les dones; la majoria d'homes, en canvi, es dedicaven a la pesca.

Com hem esmentat abans, hi havia molta gent que es dedicava a treballar en empreses familiars, un 7,20% d'homes i un 8,66% de dones que ho feien en petits negocis de menestralia o comerç muntats a ca seva.

Devers l'any 1914 es va posar una indústria a Alcúdia que donava feina a molta gent: la fàbrica de paper, situada a l'albufera, les instal·lacions de la qual ara formen part del Parc Natural. Molts pagesos deixaren la inseguretat del camp per anar a treballar amb un sou fix i amb assegurances.

Uns anys més tard es va obrir també una indústria que donava feina a moltes dones, es tracta de la fàbrica de tapissos.

Aquestes indústries funcionaren a la perfecció durant una vintena d'anys, fins que va arribar l'hora de tancar-les a causa d'una crisi econòmica. Fou llavors, però, quan aparegueren dues indústries més, GESA i BUTÀNO que donaren una altra alternativa a la gent que vivia de la pagesia o del jornal insegur. Cal esmentar aquí, també, l'empresa Oliver, concessionària del Port Comercial, la qual donà molts llocs de feina a gent que ara ja està jubilada

L'ocupació en aquestes indústries fou d'un 57,20% d'homes i un 20,39% de dones, la majoria de les quals treballà a la fàbrica de tapissos i moltes també a la indústria hotelera que va començar a florir devers els anys 30.

El percentatge més nombrós l'ocupa el sector de la gent en altres situacions que podem definir com:

HOMES	DONES
jornalers	mestresses de casa
pagesos	pageses
picapedrers	brodadores
maressers	emblanquinadores
etc.	criades
	cosidores
	etc.

L'economia submergida, per a molta gent d'Alcúdia, va esdevenir amb la construcció de les primeres cases d'estiueig a la zona del Mal Pas i el Morer Vermell on moltes dones anaven a fer feina per hores. Aquest sector ocupa un percentatge del 46,05%.

Tipus de pensió

La pensió ve determinada per l'activitat desenvolupada al llarg de la vida; les dones actualment velles es dedicaven, la majoria, a "sus labores" i els drets de pensió es deriven exclusivament de l'estat civil anterior. Així doncs, les vídues perceben una pensió de viduïtat sensiblement inferior a la que percebia el seu home en vida.

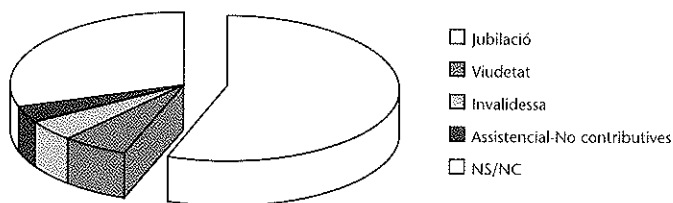
El tipus de pensió es correlaciona amb la baixa qualificació de treball, així mateix un 55,59% cobra jubilació. Aquestes fonts d'ingressos (pensions de la Seguretat Social) també ens indica que el mateix percentatge té cobertura sanitària mitjançant la Seguretat Social, i un 6,09% la viduïtat.

Hi ha un 3,62% que cobren una pensió no contributiva, pensió que es dona a les persones que no varen cotitzar a la Seguretat Social

el temps que corresponia o bé no hi varen cotitzar mai. D'aquests casos n'hi sol haver més sovint referits a les dones que als homes.

Una de les finalitats de la recollida dels tipus de pensions és que a l'entrevista es revisava la pensió de l'entrevistat segons el tipus de treball que havia desenvolupat al llarg de la seva vida activa. Es va trobar un nombre significatiu de vells que no cobraven cap tipus de pensió i els ingressos familiars eren inferiors a les quanties establertes per la Seguretat Social; en aquests casos se'ls va tramitar la pensió.

Els que varen cotitzar com a pagesos o mestresses de casa cobren actualment una pensió de 49.020 ptes.; els que varen fer feina a GESA o a BUTÀNO, en cobren una superior a les 80.000 ptes.

Manté relacions amb els familiars propers? Persones amb les quals manté contactes

Dins els grans canvis que ha experimentat la nostra societat d'uns anys ençà, sembla que els nostres padrins tenen dificultats, de vegades, per trobar el seu lloc dins la família.

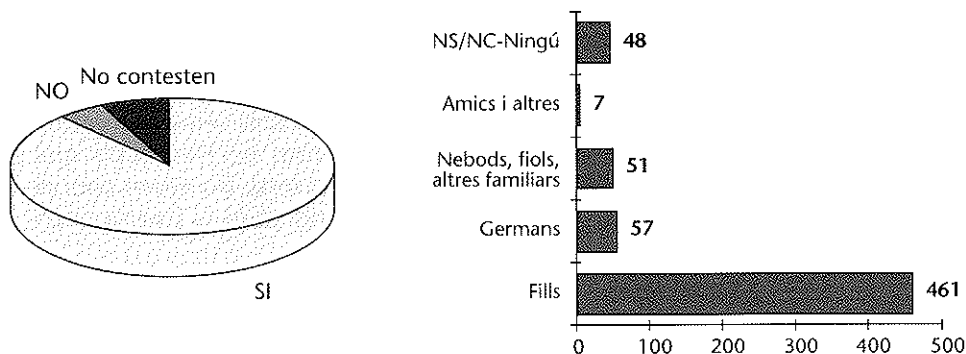
Segons el resultat de les entrevistes hi ha 96 alcudiençs de més de 65 anys que viuen tots sols.

L'actual esperança de vida fa que, de cada vegada més, un nombre més gran de vells arribin a edats avançades amb condicions físiques i psíquiques acceptables. Això, juntament amb el fet que més poques famílies podem complir la tasca tradicional de cuidar-los, porta com a conseqüència que més persones majors visquin totes soles.

A més de les persones que viuen soles, no podem oblidar un nombre molt gran (328 persones) dels majors de 65 anys que viuen amb la seva parella i que prest o tard necessitaran ajuda, bé sigui d'un familiar o d'altres recursos (residència, SAD, etc.). La resta viu a casa dels fills o d'altres familiars.

Podem considerar que els vells del municipi, en general, tenen família: Hi ha 461 vells que tenen fills i que hi mantenen, en general, bones relacions.

Els matrimonis sense fills i fadrins es relacionen amb els germans o nebots, hi confien plenament, i compten amb la seva ajuda quan es troben que no es poden valer per ells mateixos, sempre a canvi de la donació dels seus béns.

A on viuen les persones majors enquestades

La majoria de persones majors, un 84,21%, viuen a ca seva, bé totes soles o en companyia de la seva parella, encara que la majoria d'ells tenen qualche fill o familiar que viu molt a prop del seu domicili. Això fa que es puguin valer per ells mateixos durant més temps, facilitant així la seva pròpia autonomia.

Només un 6,58% viuen amb els fills i, a més, la majoria d'aquests ajuden a les tasques diàries de la llar, com són, guardar els nêts, fer el menjar a tota la família, etc.

16 són les persones entrevistades que, cuidades pels seus familiars, van canviant o alternant de casa periòdicament, per setmanes o mesos.

Situació i règim de tinença de l'habitatge

La població de gent gran d'Alcúdia té un grau de dispersió molt baix ja que el 80,23% viu en el nucli urbà del poble.

L'habitatge constitueix un indicador representatiu de nivell de vida i benestar social. A Alcúdia un alt percentatge de majors de 65 anys tenen casa pròpia, un 45,49% pròpia ja pagada i un 39,29% que provè de l'herència familiar. Només un 9,73% han de pagar renda i un 4,25% viuen a casa dels fills.

Patiu qualche malaltia?

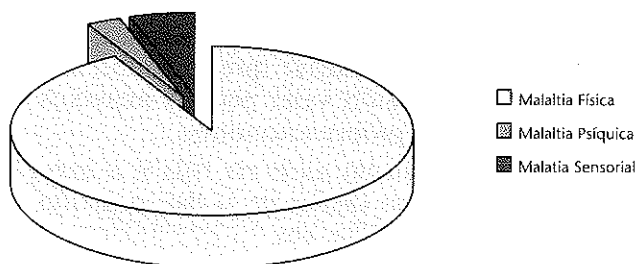
Després de l'anàlisi del resultat de l'estudi realitzat en la tercera edat del municipi s'ha de destacar:

- a. Que en la valoració subjectiva personal s'observa que surten globalment més dones que homes amb patologies. Això fa pensar que les dones tenen més cura de la salut i que visiten més els centres sanitaris que els homes.
- b. També ens temem que hi ha persones que diuen que estan malaltes però que no tenen documents que ho acreditin objectivament; que pateixen de la seva dolència per les successives consultes.
- c. Molt pocs són els que senten la disminució sensorial com a limitacions de la seva vida diària, com ho demostra que només un 9,93% ho manifesta així. La resta ho viuen com el procés natural de l'envelliment i no com a limitacions patològiques.

Com a conclusió:

- d. Els problemes de salut expressats es veu que són els propis de l'edat i que poden corregir en la major part amb plans de prevenció i vida sana per poder arribar a la vellesa amb una vida tan saludable com sigui possible.

S'observa que els percentatges de patologies expressades són molt semblants a la d'altres publicacions.

Autonomia per a les activitats de la vida diària ***Tipus d'ajuda que creu necessitar***

A l'autonomia personal la definirem com la capacitat per realitzar activitats bàsiques d'higiene i cures quotidianes, entre l'alimentació, la capacitat per desplaçar-se dins el seu entorn, la capacitat per exercir ocupacions habituals per a la seva edat i sexe, i el manteniment de relacions amb els altres.

La pèrdua de salut fa que hi hagi una disminució d'autonomia i que es converteixi l'individu en el subjecte passiu i dependent en grau variable.

Podem dividir els vells en tres grups: els més grans de 60 anys que estan preparant la seva jubilació o ja la tenen i que, en general, tenen autonomia per a realitzar les activitats quotidianes de la vida; el segon grup és el de les persones de més de 70 anys, en els quals la pèrdua de facultats s'accentua i també la presència de malalties cròniques, encara que la majoria roman a casa seva; i els de més de 80 anys, el grup més vulnerable, amb més risc d'institucionalització, en els quals la pèrdua d'independència i autonomia els fa dependre cada vegada més de segones persones. En aquest darrer grup el suport familiar i social és més important i necessari que a la resta de la població vella.

Segons l'estudi realitzat, un 78,62% tenen autonomia per a la realització de les activitats de la vida diària i un 2,47% no en tenen, o no es valen per ells mateixos. Són exactament 15 casos, la majoria dels quals són assistits per la família i alguns tenen l'ajuda de la treballadora familiar. Són 79 les persones que necessiten ajuda de la treballadora familiar.

El mateix nombre necessita ajuda per a les activitats de la vida diària (AVD).

Les AVD bàsiques es classifiquen en sis capacitats: banyar-se, vestir-se, anar al lavabo, mobilitat, continència i alimentació. La pèrdua de la capacitat per alimentar-se s'associa amb la incapacitat per les AVD. Per altra banda, es defineixen les activitats instrumentals per a la vida diària, com aquelles activitats que tenen relació amb les feines més complexes, relacionades amb les activitats necessàries per considerar que una persona pot viure independentment de la comunitat i són, cuinar, anar a comprar, feines domèstiques, l'ús del telèfon, administració de medicaments i diners etc.

En aquest municipi, ens trobam els vells als carrers i botigues; els podem veure també als cafès i a les festes. D'altra banda, hem d'assenyalar igualment que els vells que gaudeixen d'un cert grau d'autonomia física i psíquica realitzen funcions socials, com són l'atenció dels néts, cura de la casa etc. que la parella jove no pot realitzar.

Us agradaria anar a un menjador públic?

Atenent a la resposta a aquesta pregunta, s'observa que hi ha un alt percentatge de gent que respon que no ho sap. Creim que això seria en funció del preu públic del menú i també de la qualitat del menjar i el sentir-se a gust dins el local; i, sobretot, sí que hi anirien qualche dia de la setmana com a descans domèstic (dissabtes, diumenges, festes i dies de mercat).

Observam que el percentatge de persones que respon que no ho sap (44,08%) s'assembla a les persones que viuen en parella 53,95%.

Quant a les persones que responen sí veim que la xifra, el 17,27%, s'assembla a les persones que viuen soles, un 15,79%. Aquest resultat creim que es lògic per mor de les circumstàncies en què es troben, el fet de viure tots sols i sentir la solitud com una situació de necessitat. Desitgen el menjador públic pel fet de poder-se relacionar amb altres persones i gaudir de la seva companyia. Des d'aquest departament, creim que és important que aquestes persones vagin al menjador públic, ja que així tendran una millor relació social, tot deixant l'alternativa del servei a domicili per a casos d'extrema necessitat, com poden ser períodes de malaltia.

Quant als qui no volen anar al menjador públic, observam que la xifra és semblant a la dels que viuen en família, 38,65%, i que sota cap concepte, segons el que pogué concloure l'assistent social, hi anirien. Aquesta dada sol coincidir amb aquelles persones que no estan relacionades amb cap associació i que la relació de convivència amb els altres vells és selectiva.

CONCLUSIONS

1.- Quant a la situació demogràfica

- La taxa d'envelliment en el municipi d'Alcúdia és d'un 40,5%. Aquesta taxa és molt petita respecte a la resta de municipis de les Illes Balears, 88,16%. Això vol dir que Alcúdia és un municipi amb una estructura de població jove.
- El nombre de vells representa quasi un 10% de la població, exactament un 9,8%, d'una població de 9.352 habitants.
- El municipi ha crescut de manera important aquests darrers anys, per mor de l'establiment d'un nombre elevat d'immigrants.

2.- Quant a l'anàlisi de les dades recollides

- A mesura que augmenta l'edat, s'incrementa el nombre de dones perquè la mortalitat femenina és inferior a la masculina.
- La viduïtat i la fadrineria són els estats més freqüents entre els vells
- La majoria de vells empadronats al municipi han nascut a les Illes Balears i un nombre molt elevat són nats al municipi.
- L'idioma habitual entre els entrevistats és la llengua catalana.
- El seu nivell d'instrucció és molt escàs.
- La pensió ve determinada per l'activitat desenvolupada al llarg de la vida. La gran majoria té almenys una font d'ingressos, bé sigui jubilació, viduïtat o altres.

-
- Un poc més de la meitat dels vells enquestats tenen relació amb associacions o entitats relacionades amb la Tercera Edat.
 - Els habitatges dels vells d'Alcúdia es troben fonamentalment al nucli urbà. Un percentatge alt són en propietat i la majoria reuneixen les condicions d'habitabilitat suficient.
 - La majoria de persones majors viuen a ca seva, bé tots sols o en companyia de la seva parella.
 - A nivell global hi ha més dones que homes amb patologies. Els problemes de salut expressats es veu que són els propis de l'edat i que poden corregir en la major part amb plans de prevenció i vida sana per poder arribar a la vellesa el més saludable possible.
 - Els vells d'Alcúdia tenen un grau d'autonomia molt elevat.
 - Un grup molt petit necessita atencions molt especials i que des de serveis social es té en compte.
 - Pel que fa a les ajudes que creuen necessitar, la més destacada és el menjador públic (105 persones).